

УКРАЇНІЗАЦІЯ 1921-1928 РОКІВ

Розуменко О. В.

Науковий керівник – канд. іст. наук, доц., Заборовський В. В.
Харківський національний університет внутрішніх справ
(61080, Харків, пр. Льва Ландау, 27, каф. соціально-гуманітарних
дисциплін, тел. (057) 73-98-260)

The processes that took place in Ukraine in 1921-1921, called "Ukrainization", were considered, their significance for the further development of Ukrainian statehood was determined.

Для того, щоб очолити національно-культурний рух, у більшовиків не вистачало ні культурних, ні національних кадрів. Інша річ – спрямувати національно-культурний рух «у правильне русло». Будучи правлячою партією, вони могли це зробити. В цьому й полягала суть українізації.

Яскравим прикладом суто бюрократичного ставлення до українізації є постанова пленуму ЦК КП(б)У від 6 лютого 1922 р. «Цілі і завдання українізації», що містила наступні рекомендації: Повна абсолютна рівноправність української і російської мов, рішуча боротьба проти всякої штучної українізації і русифікації і водночас усунення тих перешкод, які затримували б природний розвиток української культури або які відрізували б українському селянству доступ до ознайомлення з російською культурою. Боротьба проти всякого прагнення зробити з української мови засіб відособлення і протиставлення українських робітників і селян – російським. В Україні політика «коренізації» мала дві складові: 1) власне «коренізацію», яка передбачала розвиток культури національних меншин, що проживали в Україні (кримських татар, поляків, євреїв, німців, греків, молдаван та ін.); 2) «українізацію», яка означала всебічний розвиток культури титульної нації України, тобто — українців. Зазначимо, що українізація проводилась не лише на території УСРР, а й у місцях компактного проживання українців за її межами – на Кубані та Північному Кавказі, в окремих регіонах Сибіру та Казахстану, на Далекому Сході.

1921 року РНК УСРР ухвалив декрет про ліквідацію неписьменності населення віком від 8 до 50 років. Цього ж року в Україні була створена надзвичайна комісія для боротьби з неписьменністю. 1923 року засновано товариство «Геть неписьменність!». До боротьби з неписьменністю приєдналися комсомольські, профспілкові, культурно-просвітні організації і навіть військові. На 1927 рік їм удалося навчити читати й писати понад 2 млн. осіб, проте неписьменними залишилися мільйони дорослих та понад 40% дітей шкільного віку. До позитивних прикмет українізації належить закріплення бодай на деякий час частини завоювань Української революції 1917–1921 років, зміцнення позицій українства в місті, зокрема й коштом

напливу до них сільського населення, якому українізація полегшувала влаштування в місті. Позитивними були також спроби поширити українізацію поза кордони УРСР на етнографічно українські території РРФСР, зокрема у намаганні запровадити там україномовне шкільництво, пресу, постачання української літератури тощо, як також (щоправда, ще менш успішні) домагання українізації армії (Школа червоних старшин у Харкові, газета «Українське Військо», «Червона Армія», що виходила до середини 1930-х рр.). Активно проходила українізація Кубанській, Донській, Армавірській, Тверській, Майкопській, Сельській, Ставропільській та інших областях РРФСР. Тут відкрилися українські хати-читальні, клуби, лікнепи, робфаки. На Курщині був відкритий Український педтехнікум. Кількість дітей, які вчилися мовами національних меншин, була набагато більшою, ніж кількість тих, які вчилися російською. Українська мова впевнено, без утиску для інших, почала посідати провідне місце. Ознакою розуміння важливості національного питання за українізації було й толерантне ставлення до національних меншин в Україні (євреїв, поляків, німців, молдаван й інших) – і забезпечення їх прав у місцевій адміністрації, шкільництві, пресі, театрі тощо.

Зважаючи на все позитивне, що давала українізація, українська інтелігенція назагал схвалювала й підтримувала її, хоч в академічних (УАН) і літературних (ВАПЛІТЕ, неокласики, Ланка-МАРС) колах сприймала її як тільки часткове задоволення природних прав українського народу, а то й перестерігала вже на самих початках перед небезпекою відродження російського великодержавництва й русифікації.

Москва пильно стежила за процесом культурного відродження України і, боячися зміцнення тенденцій до її усамостійнення, почала гальмувати українізацію вже на самих її початках: лист 1926 Й. Сталіна до Л. Кагановича з попередженням проти ухилу М. Хвильового і жадав повної українізації пролетаріату, усунення О. Шумського з України; ліквідація літературних організацій ВАПЛІТЕ і Ланка-МАРС, переслідування неокласиків; ліквідація УАПЦ, розгром Української Академії Наук; заслання М. Грушевського до Москви (1931) тощо. Остаточно українізація була припинена з призначенням у січні 1933р. П. Постишева секретарем ЦК КП(б)У. Протягом 1933–1934 рр. у постишевському терорі більшість діячів українізації були ліквідовані або заподіяли собі смерть (М. Хвильовий, М. Скрипник й ін.), виїхали в інші республіки, щоб перечекаати терор (О. Карпеко), і відтоді неофіційно почалася русифікація, яка особливого прискорення набрала по Другій світовій війні.